

CATALÀ *LAQUERIA* I UN PASSATGE D'EIXIMENIS

Germà COLÓN DOMÈNECH
Universität Basel
Institut d'Estudis Catalans

El mot *laqueria*, que apareix en la *Doctrina compendiosa* atribuïda a Francesc Eiximenis, és recollit pels grans repertoris històrics de la llengua catalana i tots addueixen només el passatge d'aquesta obra. *Laqueria* es pot, doncs, considerar com un hàpax. Vet-lo ací en un context major:

L'hom gran e poderós, e lo bacallar o escaltrit, malendrí, tafur e alcavot o en altra manera viciós, e la fembra malvada, lengua de vibra, alcavota, o àvol de son cors o regatera, falsa o d'altre mal vici, qui son cassades o han mantenidors o pregadors, força és encara que de fer mal facen offici, e per ells més que per altres sien fetes les leis e estatuts e ordonacions penals; tots aquests aitals bé passen ab vós e ab altres officials ab poder de precis e ab do de qualque *laqueria* que's valrà poc, e a vegades ab menaces de grans hòmens, per si o per los que ells emparen e mantenen.¹

El «*Diccionari Aguiló*» (s.v. *laqueria*) dóna un fragment d'aquest text sense definir el mot. Se serveix del volum XIII (p. 355) de la *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, que reproduïx un còdex provinent del monestir de Sant Cugat del Vallès, publicat per Bofarull el 1857. Aquest erudit va anomenar el llibre *Collació*; és en realitat l'obra coneguda com a *Doctrina compendiosa*, la qual durant molt de temps va ésser atribuïda a Eiximenis. El professor Jaume Riera i Sans rebutja, crec que amb raó, la paternitat d'Eiximenis.² Tot fa suposar que la *Doctrina* és de començament del segle xv i probablement obra d'un menoret del cercle eiximenià. El llibre tingué èxit i avui se'n conserven vuit manuscrits. Un es va perdre durant la guerra civil.

El mateix text de la *Collació* és el que addueix el DCVB (s.v. *laqueria*). La definició 'Menuderia, futesa' va acompanyada d'un prudent punt d'interrogació.

1. *Doctrina*, p. 90. L'editor consigna que el manuscrit C té *lacaria*.

2. «Fra Francesc Eiximenis no és l'autor de la *Doctrina Compendiosa*», dins *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner. Estudis de llengua i literatura catalanes*. Universitat de València, 1984, III, pp. 65-76. També jo (*Travaux de Linguistique et de Littérature*, Strasbourg, 1968, VII, p. 163) havia mostrat reserves sobre aqueixa autoria.

Coromines (*DECat.*, s.v. *alqueria*) suposa que *laqueria* és un error de lectura per *alqueria*: «Sembla tractar-se -diu- d'una errada o d'una variant del mateix mot (sc. *alqueria*) en la forma *laqueria* que veiem en una obra d'Eiximenis» (I, p. 226.b 40-46). I ací copia un reduït passatge de la *Doctrina compendiosa*. I en una nota de peu de plana rebla el clau: «El ms. C porta *lacaria*, p. 143. *AlcM*, citant-ho de l'edició Bofarull es pregunta si vol dir 'menuderia, futesa', però seria un hàpax inexplicable i sense cap suport». Més endavant, a l'orde alfabètic del mot (*DECat*, IV, p. 945.b39), insisteix: «*Laqueria*, sembla error de còpia per ALQUERIA» (*DECat*, IV, p. 945.b39).

Si mirem bé el text, un xic recaragolat, constatem que els oficials deshonestes davant gent important cedeixen per precs o per «qualque laqueria». Sembla, doncs, exagerat que se'ls hagi de subornar per no ésser multats amb tota una alqueria, menys encara quan el text puntualitza «que's valrà poc». Deixem aquesta suposició.

El que semblava hàpax no ho és, puix que aquesta paraula *laqueria* surt també en una obra, aquesta sí, d'Eiximenis. Es tracta del *Terç del Cristià*. Hi explica Eiximenis com s'ha de combatre la gola i, després de fornir mant consell per evitar-la, exposa l'exemple d'un piadós religiós que renuncia a tota beguda i a tot plat exquisit:

Un religiós que yo viu en aquest regne nostre, volent-se temprar e lunyar de la viltat de la gola, [...] se sostragué a tot convit e tota carn preciosa, axí com carn de ploma e peix de tayll e salses e tot vi preciós e tot pa delicat e volch usar de coses comunes...

I ara ve el passatge que ací ens interessa i que reproduïm del manuscrit:

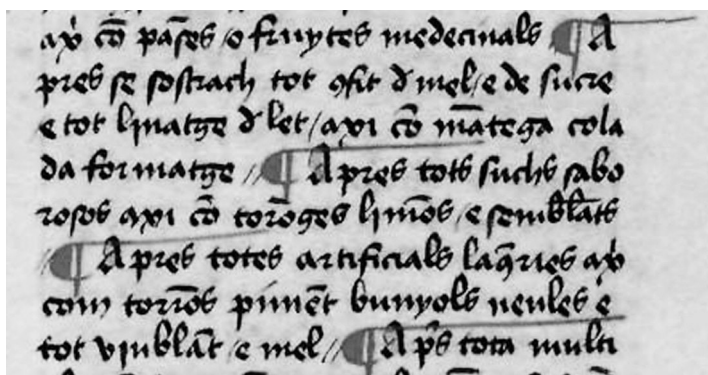
Aprés se sostrach tot confit de mel e de sucre e tot linatge de let, axí com mantega, colada, formatge. Aprés tots suchs saborosos, axí com toronges, limons e semblants. Aprés totes artificials laqueries, axí com torrons, piment, bunyols, neules e tot vin blanc e mel (ms. 457 de la Biblioteca de Catalunya, fol. 95).³

Aquestes artificials *laqueries* són, doncs, 'llepolies, llaminadures', com també ho és aqueixa «qualque laqueria» de la *Doctrina* amb què les gents grosses pretenien eludir la merescuda pena pecuniària (bans, calònies, diu el text). En realitat, no anava massa errat el DCVB quan sospitava que la *laqueria* en qüestió era una menuderia o futesa; de cap manera, en canvi, podia ésser una alqueria.

La procedència de *laqueria* sembla clara. Hom pensa immediatament en el verb francès *lécher*, occità *lecar*, italià *leccare* 'llepar', i en derivats com *lécherie* 'friandise, pâtisserie', provençal antic *lecaria*, italià *leccheria*, també amb el mateix significat. Aquests mots semblen emparentats amb l'alemany *lecken*, neerlandés *likken* o *lekken* 'llepar', en-

3. Ha estat una indicació del *Vocabulari de llengua catalana medieval* de Lluís Faraudo de Saint-Germain (<http://www2.iec.cat/faraudo/>) que m'ha permès de trobar aquest passatge. Hi duia la referència equivocada i he hagut de recórrer gran part del manuscrit de la Biblioteca de Catalunya per localitzar-lo; l'excursió, però, pagava la pena, perquè és un text veritablement preciós. Vegeu també Joseph Balari i Jovany, *Regles de bona criança en menjar, beure y servir á taula tretes de lo Terç del Crestià del P. M. Fr. Francesch Eximenis (segle XIV)*, Barcelona, Estampa de Fidel Giró, 1889, p. 42, on es publica el text de la Biblioteca Universitària de Barcelona (f. 173, col. 2), el qual és igual al de la Biblioteca de Catalunya.

cara que l'origen exacte de l'etimologia no és conegut amb certesa. Walther von Wartburg en el *FEW* (XVI, pp. 455-462), seguint l'opinió de F. Diez, pensa en un fràncic *LEKKÔN, terme que el francs haurien portat a les Gàl·lies i els longobards a Itàlia. Aquesta proposta pareix la més versemblant de les que s'han fet i que el *FEW* (*loc. cit.*) enumera.⁴

Se'ns presenta tanmateix el problema de la vocal pretònica, que és *le-* en les altres llengües, quan el nostre mot té *la-*. De tota manera, entre la multitud de formes gal·loromàniques recollides en el *FEW* també trobem força exemples de *la-*, tant en el verb infinitiu com en els derivats. Al costat de *lécher* hi ha molts casos de *lacher* (*laši*, *lache*, etc.) i també derivats com el bearnès *latcherie* al costat del francès *lécherie*.⁵

Com que aquesta família lèxica de *LEKKÔN no viu a la Península Ibèrica, on el concepte és expressat per representants de *llepar* i *lamer* (< LAMBERE), s'ha de concloure que *lequeria* és un manlleu bé de les Gàl·lies o bé d'Itàlia. Potser es tracta d'un mot de moda del qual Eiximenis s'agrada, i el fet de trobar-lo en la *Doctrina compendiosa*, que suposem és obra d'un altre autor, no és, però, cap obstacle puix que aquest pertany a un cercle eiximenià.

BIBLIOGRAFIA

Collació = *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*, publicada de Real Orden, vol XIII, 1857.

DCVB = A. M. ALCOVER i F. de B. MOLL, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma, 1930-1962.

4. La hipòtesi d'Ascoli (*Archivio Glottologico Italiano*, XIV, 1898, pàg. 338) que parteix d'un **ligicare* tret de *li(n)gere* resulta poc versemblant.

5. Un cas semblant el tenim en el sinònim *llepar*, occità *lepar* i *lapar*, que en francès, amb un altre semantisme, fa *laper* 'beure a llengüetades (els animals)'.
DOI: 10.2436/20.2500.01.83

DECat, 1980-2001= Joan COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial.

«Diccionari Aguiló» = «*Diccionari Aguiló*». *Materials lexicogràfics aplegats per Marian Aguiló i Fuster*, revisats i publicats sota la cura de Pompeu FABRA i Manuel de MONTOLIU, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1915-1934.

Doctrina = Francesc EIXIMENIS, *Doctrina compendiosa*. Text i anotació pel P. MARTÍ DE BARCELONA, 1929 («Els Nostres Clàssics», volum 24).

FEW = Walther von WARTBURG, *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*, Bonn...Basel, Zbinden, 1928.